आरम्भयत्नप्राप्त्याशानियताप्तिफलागमात्मिका पञ्चत्वा-
त्तथा । नाटकस्थसन्धिः मुखप्रतिमुखगर्भविमर्षोपसंहृति-
रूपः पञ्चत्वात्तथा । प्रस्तावना उद्घात्यककथोद्घात-
प्रयोगातिशयप्रवर्त्तकावलगितात्मिका पञ्चत्वात् तथा ।
प्रयोजनसिद्धिहेतुः बीजबिन्दुपताकाप्रकरीकार्य्यात्मा तथा ।
विपर्य्ययः अविद्याऽस्मितारागद्वेषाभिनिवेशात्मकः तथा ।
अश्वगतिः "आस्कन्दितं धौरितकं रेचितं वल्गितं प्लुतम्"
इत्युक्तास्कन्दितादिलक्षणा तथा । गर्भस्थानुगामिधर्मः
"आयुः कर्म च वित्तं च विद्या निधनमेव च । पञ्चै-
तानि हि सृज्यन्ते गर्भस्थस्यैव देहिनः" इत्युक्तायुरा
दिलक्षणस्तथा । योगाङ्गासनं "पद्मासनं स्वस्तिकाख्य
ऋजुभद्रासने तथा । वीरासनमिति प्रोक्तं क्रमादासन-
पञ्चकम्" शा०ति० उक्तस्वस्तिकादीनां पञ्चत्वात्तथा ।
पूजाङ्गासनं तु आसनशब्दे उक्तसंख्याबोधकमिति
भेदः । हेत्वाभासः अनैकान्तविरुद्धासिद्धसत्प्रतिपक्षबाधा-
त्मकः तथा । न्यायावयवः प्रतिज्ञाहेतूदाहरणो-
पनयनिगमनात्मकः तथा । वेदान्तिमते तु त्रित्वस्येति-
भेदः । कालगुणः दिग्गुणः मूर्त्तामूर्त्तसाधारणगुणश्च
संयोगविभागपरत्वापरत्वपृथक्त्वात्मकः तथा । बा-
ह्यैकेन्द्रियग्राह्यगुणः शब्दस्पर्शरूपरसगन्धात्मकस्तथा
"दुःखं संसारिणः स्कन्धस्ते च पञ्च प्रकीर्त्तिताः ।
विज्ञानं वेदना संज्ञा संस्कारो रूपमेव च" इत्युक्त
विज्ञानादिलक्षणः स्कन्धस्तथा । प्रातिपदिकार्थः वि-
शेष्यविशेषणसंख्याकारकलिङ्गात्मकस्तथा । अधिकरणा
वयवः "विषयो विषयश्चैव पूर्व्वपक्षस्तथोत्तरम् । निर्णय-
श्चेति सिद्धान्तः शास्त्रेऽधिकरणं स्मृतम्" इत्युक्तसंश-
यादिरूपस्तथा वर्णविभाजकोपाधिः "वर्णान् जनयते
तेषां विभागः पञ्चधा मतः । स्वरतः कालतः स्थानात्
प्रायत्नानुप्रदानतः" शिक्षोक्तेः उदात्तादिस्वरोच्चारण
कालस्थानाभ्यन्तरबाह्यप्रयत्नानां पञ्चत्वात् तथा ।
षट्संख्याबोधकाः कवि० ल० उक्ताः । वज्रास्त्रकोणानां,
त्रिमूर्द्धासुरनेत्राणां; तर्काणां ज्ञानसाधनप्रमाणानां प्रत्यक्षा-
नुमानोपमानागमार्थापत्त्यनुपलब्धिरूपाणाम्, विनियोग-
साधनरूपाणां श्रुतिलिङ्गवाक्यप्रकरणस्थानसमाख्यात्मकानां
वा षट्कत्वात्तथात्वम् । आपादकज्ञानाधीनापाद्यज्ञानरूप-
परत्वे आत्माश्रयादिपञ्चविधप्रसङ्गरूपत्वात् पञ्चत्वस्य इति
भेदः । अङ्गानां मस्तकबाहुद्वयपदद्वयमध्यरूपाणाम् प्रधाना
ङ्गानां, शिक्षाकल्पव्याकरणनिरुक्तज्योतिषच्छन्दोरूपाणां
वेदाङ्गानां वा, न्यायवैशेषिकसांख्यपातञ्जलमीमांसावेदान्ता
त्मकानां तत्त्वज्ञानसाधनानां, दर्शनानाम् चक्रवर्त्तिनां चक्रा-
वयवरूपाणाम् अराणां, कलौ शकप्रवर्त्तकानाम् "युधि-
ष्ठिरो विक्रमशालिवाहनौ धराधिनाथो विजयाभिनन्दनः ।
इमे तु नागार्ज्जुनमेदिनीविभुर्बलिः क्रमात् षट् शककारकाः
कलौ" ज्योतिर्वि० उक्तानां युधिष्ठिरादीनां सार्व्वभौ-
मानां वा, षडाननकार्त्तिकेयमुखानां, सन्धिविग्रहया-
नासनद्वैधाश्रयरूपाणां नृपगुणानाञ्च षट्त्वात्तथात्वम् ।
गुणशब्दस्य सत्वादिपरत्वे त्रित्वस्य, द्रव्यधर्मभेदपरत्वे
चतुर्विंशतित्वस्येति भेदः । मधुरकटुकषायाम्लतिक्तलव
णानां रसानां षट्कत्वात्तथा । शृङ्गारादिरसपरत्वे
नवत्वस्य बोधकतेति भेदः । शा०ति० उक्ताः । आमोद-
प्रमोदसुमुखदुर्मुखविघ्नविघ्नकर्त्तृरूपाणां गणेशानां, क्रमे-
णोक्तामोदादिप्रियाणां सिद्धिसमृद्धिकान्तिमदनावतीमदद्र-
वाद्राविणीरूपाणाम्, "स्नाय्वस्थिमज्जशुक्राणि त्वङ्मांस-
रुधिराणि च । षाट्कौषिकमिदं प्रोक्तं सर्वदेहेषु
देहिनामिति" तत्रोक्तानां स्नाय्वादीनां कोषाणाम्, बुभु-
क्षापिपासाशोकमोहजरामृत्युरूपाणामूर्मीणाम्, डाकिनी
राकिणीलाकिनीकाकिनीशाकिनीहाकिनीरूपाणाम् षट्-
चक्राधिष्ठितानां शक्तीनाम्, "कलाध्वा चैव तत्त्वाध्वा
भुवनाध्वेति च त्रयम् । वर्णाध्वा च पदाध्वा च मन्त्रा-
ध्वेत्यपरं त्रयम्" इत्युक्तानां कलाध्वादीनामध्वनाम्,
मूलाधारस्वाधिष्ठानमणिपूरानाहतविशुद्धाज्ञारूपाणां दे-
हस्थचक्रभेदरूपाणां डाकिन्यादिषट्शक्त्याधाराणां च षट्-
कत्वात्तथा । ऋतूनां वसन्तग्रीष्मवर्षाशरद्धेमन्तशिशिरात्मकानां
षट्त्वात्तथा भा०व०उक्ताः । आधाने दक्षिणात्वेन विहित-
गवानां षट्त्वात्तथात्वम् । कृत्तिकाः तासां षट्तारात्मक-
त्वात् तथा नक्षत्रचक्रस्थतृतीयक्षेपरत्वे त्रित्वस्येति भेदः ।
एकाहसाध्यानामेकाहकर्त्तव्यदीक्षोपसद्मत्याङ्गकानां सद्य-
स्क्रियावतां "षट् साद्यस्क्राः" कात्या०१२,२,६, सू०उप-
क्रम्य १२,१३,२५, सूत्रान्तेषु दर्शितानां साद्यस्क्रदीर्घ-
व्याधिप्रशमादिकामकर्त्तव्यानुक्रीविश्वजिच्छिल्पश्येनैकत्रिक-
रूपाणाम् षट्त्वात् तथात्वम् । आर्द्रा राशिचक्रे तस्याः षष्ठ
त्वात् तथा तदभेदात् तदधिपशिवकालादिशब्दोऽपि तथा ।
गायत्री तस्याः षडक्षरपादत्वात् । भावविकाराणां जन्म-
सत्त्ववृद्धिविपरिणामापक्षयनाशरूपाणां यास्कोक्तानां षट्-
त्वात्तथा । भावपदार्थानां वैशेषिकसूत्रोक्तानां द्रव्यगुण-
कर्मसामान्यविशेषसमवायात्मकानां षट्कत्वात्तथा । "ऐश्व-